

Koller Levente

„Csillag Esik, Föld Reng, Jött Éve Csodáknak”

“Star fell, the earth shook, came the year of miracles...” – János Arany

January 1956 Budapest was shaken by an earthquake.

In October 1956 the whole world was...!

Távoli és közelebbi előzmények

Apám, Kőbányán, az utcai villanylámpa alatt tanulta meg érettségijét és orvosi diplomáját. Vas-
munkás családba született. Nyolcan voltak testvérek.

1942-ben a Szent István Kórházból, Dr. Koller Lajos, adjunktus, a Budapesti Rendőr Főkapitányság Ambu-
lanciájára ment dolgozni, mint civil bőrgyógyász.

A proklamáció napján (1944. szeptember 15.) vendégeit, Sz. Ágnes és férjét, Imre ‘bácsit’ lebeszélte a haz-
amenetelről. Okkal. Ott is rejtőztek hosszú időn át a befüggönyözött cselédszobában.

Később a körözés alatt álló Magyar Revíziós Liga (dir. Fall Endre) tagjainak adott lehetőséget titkos
találkozásra Práter utcai lakásunkban. A Liga utolsó gyűlése is itt volt.

A háborút követő rövid demokrácia idején Nagy Ferenchez azért ment egy rendőrtiszti delegációval, hogy
rábírák a miniszterelnököt egy, a belügy által szorgalmazott törvényjavaslat ellenzésére, mely lehetővé tette
korlátlan számú „régis” tiszt elbocsátását, s ez által a rendőrség kommunista káderekkel való gyors feltöltését.
Nagy Ferenc „ne izguljatok” hozzáállásával hamarosan Amerika partjai felé indult. Ők viszont maradtak a
Rákosi rendszerben.

„Roosevelt a pestis helyére az ázsiai kolerát hozta be.” (Apám)

Kétszer vitte el az ÁVH, pedig ekkor már rendőrtiszti egyenruhát kellett viselnie.

A BBC, Amerika Hangja és a Szabad Európa Rádió a 16, 19, 31, 41 és 49 méteres rövidhullámon tartották a
lelkét a demokrácia híveiben esténként. Erről már öt éves koromban azt is tudtam, hogy senkinek egyetlen
szót sem szabad szólni. Ahogy Alfonz atya józsefvárosi, Scola Benedictina templomi énekkaráról sem.

Talán '52-ben, Sztálin veretni kezdte orvosait, mert nem voltak képesek megfiatalítani az agg tömeggyilkost.
Pesten, a Párt vezetői pánikban voltak!

Emiatt '53 elején a munkásszarmazású, római katolikus, párton kívüli rendőrorvost hirtelen alezredessé
léptették elő a minisztertanács jóváhagyásával. (A BM problémája az volt, hogy nem volt még egy ilyen káder
az egész országban. Ennek ellenére: „Miután az új orvos generációt kioktatja, állásából elbocsátandó” - olvas-
tam a káderlapján 1957-ben.)

Apám sokat mosolygott az egészen – alezredes elvtárs lett, elvei ellenére.

Az elfogott „politikásokon” a vérvizsgálat kémcsöve felett elhúzott alkoholos vattával segített: a labor által
kimutatott „tökrészeg” nagypofájú vádlott így megúszhatta a dolgot hosszabb börtönbüntetés nélkül. Egész
életében tanult. Általános orvosi, bőr és nemi-beteg szakorvosi, egészségügy tanári, törvényszéki szakértői és
még fogorvosi szakképesítést is szerzett.

A budapesti főosztályon a 24 órányi szolgálatot 48 óra szabadság követte, így október 23-án az egy éve nyitott ráckevei fogorvosi rendelőjében dolgozhatott.

A poznani eseményekről hallottunk valamit a nyugati adókon keresztül. A kommunista kormányokon belüli személyi változásokkal, új 5 éves tervekkel stb. igazán nem törődtünk. Csak háború vethet véget ennek a rohadt rendszernek. Ez volt az általános vélemény családjunkban és baráti körünkben.

Az Írószövetségen belüli, egyetemeken lezajló vagy ehhez hasonló eseményekről, politikai erőtér alakulásokról semmilyen fogalmam nem volt.

Október 23. Kedd

Én a Kőszívű ember fiairól tartandó könyvbeszámolón ügyködtem. Másnap nekem kellett a nyolcadik osztály első beszámolóját előadnom.

Suli után azonnal jegyzetelni kezdtem. A Kossuth Rádió szokásos műsorai szolgáltak zenei háttérként. Egyszer azonban arra lettem figyelmes, hogy megszakad a műsor és valami délutáni tüntetés engedélyéről, megadásáról vagy visszavonásáról magyaráznak.

A műsor megszakítását a Kossuth adó később megismételte – másféle előjellel. A belügyminiszter az engedélyt megvonta, vagy valami, így meg úgy, tüntetés stb.

Nyugtalanság és izgalom uralkodott el rajtam. Mi ez? Mi történik? Tüntetés? Írtam, de nem tudtam visszazökkenni a megszokott, hétköznapi házi feladat készítésbe.

Azután egyik-másik szomszéd is jelentkezett, csak két telefon lévén a három emeletes házban; a tanítónőt időnként felhívta férje, az író, és izgalmas eseményekről beszéltek.

Később a Kossuth Rádió pedig, mint sejtettük, propagandával és hazugságokkal töltötte a hallgatóság fejét. Statáriumról, fegyveres bandákról, körülzárt ellenforradalmi csoportokról szóló „híreivel” az aggodalmat növelte és a bizonytalanság érzését szította. Mindenki idegeskedni kezdett. És apám Ráckevén rendel! Pont most!

Este a Sztálin szobortól hívtak az író. Félelmetes, izgalmas, hihetetlen dolgokat hallottam. Ledöntik a szobrot!? A nyüzsgés erősödött, a lakásban is és az utcán is.

Lent, már kis csoportokban beszélgettek az emberek mindenfelé. Általános moraj töltötte meg a Práter utcát. A feszültség csaknem szikrává erősödött.

Sötétedett, amikor puskalövéseket és géppisztolysorozatokat hallottunk messziről.

A telefonálók már a legmélyebb aggodalommal intették szeretteiket, hogy vigyázzanak és csak igyekezzenek haza!

Apám későn érkezett meg a HÉV-től. Szinte, alighogy belépett, egy egyenruhás rendőr írásbeli, névre szóló parancsot hozott. Apámnak azonnal be kell vonulnia, – sok a sebesült.

Október 24. Szerda

Szurdán reggel hatalmas dörrenésre ébredtünk. Korán volt, készülni kezdtem, hogy menjek suliba.

Csengett a telefon. Apám hívott. Senki ne merjen kimenni, utcai harcok vannak, nincs értelme, hogy eltévedt golyótól vagy repeszdarabtól megsérüljön valaki.

Szép idő lévén, kitártuk az ablakokat. Az utca tele volt emberekkel. Az első emeleti ablakból mindent lehetett hallani. Csoportosan tárgyalták az eseményeket távoli fegyverdörgés közepette. A harci zaj az Üllői út és Körút sarka felől érkezett. Többnyire puska és automata kézfegyverek hangja volt, de nagyobb robbanásokat is hallottunk.

Talán tíz óra körül újabb hatalmas robbanást észleltünk az Üllői út felől. Egyszer csak valami tárgyat látok a levegőből a Práter utca közepe felé zuhanni, az emberek közé. Barátom, Ernő hozta fel hozzánk: egy nehéz lövedék, ágyú vagy akna meleg repeszét tartottam kezemben.

A Kossuth Rádióban a nyugtalanító propagandahírek közt időnként fegyverropogást és robbanásokat is hallottunk. Nehéz visszaemlékezni a rádiós események pontos idejére, de arra, amit később a szabad Kossuth rádióból hallottuk, az emlékezetes volt: Hazudtunk éjjel, hazudtunk nappal, hazudtunk minden hullámhosszon. Ez igen!

A Corvin-köz irányából azért még sokáig lövöldözést hallottunk. Nap közben hatalmas zászlós tömeg vonult végig a Nagytemplom utcán és a Práter utcán. A lelkesedés mindent betöltött. Csodálatos érzés volt igazán felszabadulni! Talán ezen a napon történt, hogy zászlókat tűztek a házakra, miután ollóval kivágták a Rákosi-címet.

A harci zajok miatt készülődni kezdtek a ház lakói. Vízet gyűjtöttünk a kádba. Aznap és a következő napokban is, fegyveres fiatalok időnként meglátogatták a házukban lakó B. bácsit, nyugdíjas tanárukat. Máskor a lakásokat nézték végig, kilövő állást keresve.

Nagyon izgultunk a forradalom sikeréért!

A telefonunkat még mindig igénybe vették a lakók egynéhányszor. Rengeteg hír és rémhír futott be és örvénylett, de tudtuk, végre szabadok vagyunk! Mámorító érzés volt.

Az utca állandóan, szinte egész nap nyüzsgött. Minden hírt meg kellett beszélni azonnal, akár igaz volt, akár nem. A harci zaj irányából pontosan tudtam, sokáig nem fogom a Práter utcai iskola belsejét látni.

Október 25. Csütörtök

Felhős napra emlékszem. A teljes bizonytalanság érzésére. Az utca aktív volt, de már reggeltől sorban álltak szemközti bolt előtt. A délelőtt közepén egyszerre a sorban állók a kapualjba menekültek. Először a sor vége kezdte, de hamarosan mindenki eltűnt. Az utca kiürült. Teherautók moraját hallottuk a Práter utcán az Illés utca felől.

Te jó Isten, ezek tán oroszok?

Hamarosan két teherautónyi sisakos zöld ávós – belső karhatalom, határőrség – haladt el ablakunk alatt. Szuronyos puskája volt mindegyiknek. Az ablakokat figyelték. Áthaladtak a Nagytemplom utca kereszteződésén és a Futó utca felé tartottak. Ekkor viszont már nem láttuk őket, mivel egy kiugró eltakarta a kilátást a körút irányába.

Egy percen belül hosszú géppisztolysorozat hangzott fel. Hasra vágódtunk a szobában. Percekig tartó sortűz volt a felelet a teherautókból. Ezután azt hallottam, a Baross utca felé fordulva a Futó utcán át eliszkoltak. Úgy látszik, nem volt kedvük a Corvin-közt megközelíteni. Érthető. Szívből örültünk.

A Futó utcasarki több emeletes házról hiányzott a vakolat.

Ezután leszedtük a belső ablakokat, a szekrények mögé rejtettük őket és más holmikkal hurcolkodni kezdtünk a pincébe.

Ha jól emlékszem, ekkor jelentette be a rádió, hogy Hegedűs miniszterelnök a Varsói szerződés alapján segítségül hívta a Szovjetuniót. Hangulatunk a kétségbeesés szélén állott. Tudtuk, minden elveszett, talán már estére.

Talán koradélután volt, üres az utca, amikor néhány orosz pufajkát viselő tányérsapkás, géppisztolyos, borotvátlan egyén lopakodott kapualjtól kapualjig lassan a Práter utcán végig az Illés utca irányából. A Corvin-köz felé oldalogtak. Talán ha ötven lehetek. Eljutva a Nagytemplom sarkáig, határozatlanokká váltak. Egyik erre, a másik arra indult. Végre beálltak kapualjakba és vártak.

Mi csak úgy, a függöny mögül leselkedtünk és izgultunk. Vártuk a fejleményeket. Aggódtunk, hogy ezek most átveszik a környéket. Mi lesz a felkelőkkel?

Egyszerre csak kiléptek az utcára és rohanni kezdtek visszafelé, amerről jöttek. Óriási fegyvertelen tömeg verődött össze minden irányból és üldözőbe vették a pufajkásokat. Honnan jött ez a tömeg? Kik hívták? Honnan tudták, hogy itt bujkál az ellenség?

Azt hallottam jóval később, hogy a Pap téren az egyiket kidobták egy ablakból.

Anyám elment kenyérért, találkozott keresztapámmal. Beszélgettek a sorban, amikor egy puskalövedék becsapódott a falba, fölöttük. Igyekeztek is haza.

Délután az utcán az emberek közül sokan a Köztársaság tér felé indultak. A Köztársaság téren lezajló eseményekről hallottunk az utcáról, sok erőteljes fegyverdörgés közepette. Részletek híján akkor még nem tudtuk, mi is történt. Később a sok zavaros hírből annyit hámoztunk ki, hogy a Pártház ostrom alatt volt és vége a harcnak.

Ismét tömegek vonultak keresztül a kis utcáinkon.

Estére már a függönyöket és szőnyeget is leszedtük és eltávolítottuk, mert amennyire csak lehetett, tűzmentesíteni akartuk lakásunkat. A család minden tagját az ajtó mellé állított kis bőröndök várták, arra az esetre, ha majd rohanni kell a pincébe. Már olyan is volt, aki az előszobákat biztonságosabbnak gondolta alváásra.

Október 26. Péntek

Szép idő lehetett, mert reggel a nyitott ablakon át néztük a hosszú sort a tejszarnok előtt. Nem tudom, mit lehetett még vásárolni a kicsi üzletben. Az utca forgalmas volt – főleg járókelőkkel, tanácskozókkal. Időnként egy-egy teherautó is rohant a Corvin-köz irányába véres lepedőkkel letakart rakfelülettel. Rossz volt nézni. Tudtuk, szerencsétlen sebesülteket szállítottak a klinikákra.

A készülődés jól haladt. Minden felnőtt emlékezett az ostrom alatti teendőkre. Példás volt az együttműködés is. Mindenki tudta, még mi, suhancok, de a gyerekek is, hogy ez nagyon komoly események sorozata.

Hallottuk, de ekkor én még nem láttam, hogy egy-két páncélos is elpusztult az Üllői út és Nagykörút kereszteződésénél. A Corvin-köz különleges formája kitűnő védelmi bázist képezett. Valamit a magyar páncélosokról is beszéltek, a Kilián körüli események során, hogy pontosan mikor, nem emlékszem. „Átálltak”, ezt a kifejezést hallottuk az utcáról.

Az emeletről az egyik szomszéd áthívott minket, hogy nézzünk le a Nagytemplom utcába, a lakásukból. A járda szélén sokféle üvegből sor állott. Egy tölcsérrrel, fém kannából benzint töltöttek a Molotov-koktélokba. Fiatalok, kettesével, hónaljuk alatt dugva sietve vitték az újonnan készült páncélelhárító fegyvereket a „hadszíntér” felé.

Olyan jelenetet is láttunk, hogy egy fiatal két fegyverrel jött valahonnan. Egyiket egy falhoz támasztotta és folytatta útját a Corvin-köz felé. Perceken belül egy fegyvertelen felvette és ment utána. Ki mondja hát azt, hogy ez nem a nép forradalma volt?

Késő délelőtt, míg bámészkodtunk az ablakból, erőteljes moraj hallatszott a Práter felső vége felől. A mély, összetéveszthetetlen hangot szinte érezni lehetett lábunkon keresztül. A tejszarnok előtti sor pillanatok alatt eltűnt. Az utca igen hirtelen üressé vált. A moraj nagyon hamar felerősödött, talán egy-két lövés vagy rövid sorozat is elhangzott. Szinte egyszerre kapcsolunk: ezek TANKOK! Futás a pincébe!

Rohantam az előszobába, kabátomat és kis bőröndömet megragadtam. Az ajtó már nyitva állt, lakásunkból mindenki a lépcsőházba igyekezett. Az utolsó közt lehettem, mert szinte egyedül vágattam le a lépcsőn, ki az udvarra, amikor egy tank elhaladt a házunk előtt és elsütötte az ágyúját.

A hang erejét nemcsak én, de az összes utcai ablak is érezte. A fülsiketítő zaj után sokáig hallottam a törött üvegek hullását, csörömpölését.

Ekkorra értem a pincejáráthoz és rohantam le a meredek lépcsőkön. Már mindenki ott volt. Fent a fegyverek zaja összekeveredett, félelmetes kakofóniát alkotott. Ahogyan ott álltam a falnak támaszkodva, tudtam, hogy ami most történik, az nem játék.

Az idő múlt, a harc dúlt, füst és por ereszkedett le a pinceablakokon át, betöltve annak minden zugát. Ebédre, éhségre, szomjúságra, de még félelemre sem jutott időnk. Csak a fiatal harcosainkért aggódtunk, imádkoztunk.

Még órákig, a közeli csatazaj megszűnése után sem mozdult senki a pincéből. Távolról egész délután hallottunk lövéseket, sorozatokat, robbanásokat.

Végre, valamikor késő délután B. bácsi is előkerült. Ő volt az egyetlen, aki harmadik emeleti lakásából nézte végig az ütközetet. Ezek után mindenki megkérdőjelezte a nyugdíjas tanár ítélőképességét, pedig csak kíváncsi volt tanítványai bátorságára és sikereikre.

Ezután voltak, akik szerencsét próbálva lakásukba merészkedtek.

Már majdnem sötétedett, amikor anyám és nővérem is felmentek. Azzal a hírral jöttek vissza, hogy nincs meg egyetlen ablakunk sem és kinézve ellátni a következő utcakereszteződésig, a Futó utcáig. Ott roncok tömege hever, némelyik még lángol is.

Én is felmerészkedtem. Az előszobából belépve a félhomályba az lepett meg, hogy minden lépésem mennyire visszhangzik az utcán. Törött üvegrétegen jártam – különlegesen hangos zajt ad az üveg recsegése. Saját ablakaink üvegét tapostam és ettől visszhangzott a Práter utca.

Kihajoltam a sötétbe. Lángokat már nem láttam, de a nagy roncsalmaz ott sötétedett az utcán torlaszként füstölve a Práterban a Futó utca sarkánál.

Saját konyhánkban vacsoráztunk, de ezután sokan inkább a pincét választották éjszakára. Mi is ott háltunk; az összes házbeli gyerekekkel, egymás mellett.

Október 27. Szombat

A pincei mosókonyhában ébredtünk. Nem hallottunk lövöldözést, így felmentünk első emeleti lakásunkba. A mennyezeten alulról belőtt puska lövedékek becsapódási nyomát vizsgáltam. A lövedékek roncsait megkerestem. Az üvegcserepeket nagy munkával összesöpörtük. Amennyire csak lehetett, az ablakkeretekből is eltávolítottuk a szilánkokat.

Az utcán tömeg kavargott.

Mivel mi is nagyon kíváncsiak voltunk a Futó utcai roncsokra, lementünk az utcára. Lassan haladtunk a harc színhelye felé. A fekete roncsok először eléggé zűrzavaros benyomást keltettek, de ahogy közeledtem, határozott alakot öltöttek. Négy teherautó és két vontatott ágyú kiégett, robbanástól eltorzított fekete formái között halott orosz katonák sokasága feküdt szétszóródva. Legtöbbjük részben korommá égett. A teherautókban ugyanis a tüzerekkel együtt lőszert is szállítottak.

Rengeteg fekete sisakban fekete koponyás, kormos csontokká redukálódott emberi maradékot láttam. Úgy tűnt, hogy derékon alul nem éghetett erősen a tűz, mivel sok holttestnek csak a felső része volt megkárosulva.

Lépkedtünk a halottak között.

Az elpusztított kocsisor legelső járműve egy páncélautó volt. Ez a ház sarkának ütközött és ott kiégett. Hihetetlenül forró tűz keletkezhetett; sarkából olvadt acél csepegett, amely két arasznál is nagyobb átmérőjű fémszínű tócsát alkotott. A lövegek számára csomagolt makaróni kinézetű, barna nitro-cellulóz rudacsok szerteszét szóródtak csomagjaikból. Szedtünk is belőlük.

Akik látták, azt meséltek, hogy két tank vezette a teherautó konvojt. Mihelyt elhagyták a Práter és Futó utca sarkát, támadás érte őket. Hogy mi lett velük, azt nem tudom. A csata után a felkelők állítólag két sértetlen ágyút elvontattak a Corvin-köz felé. Itt sok szerencsétlen fiatal oroszoknak kellett meghalnia a szovjet birodalom fenntartása érdekében.

Ez szomorú látvány volt, de tudtuk, hogy a forradalmárok győztek. Egy amatőr gyalogság legyőzte a nagyhatalom páncélosait, tüzéireit! Talán mégis véget lehet vetni a kommunizmusnak?

Lakásunkba visszatérve nem vettük elő az elrejtett belső ablakokat, hanem csomagolópapírt ragasztottunk a keretekbe. A lakás így is lakhatóvá vált.

Egyáltalán nem voltunk megbizonyosodva arról, hogy nem kell-e még a pincébe rohannunk. Jobb, ha várunk..

Október 28. Vasárnap

A forradalom győzött! Piros-fehér-zöld karszalagos járőrök járőröztek mentek itt is, ott is. Fegyveres polgár, rendőr és katona sétáltak együtt. Az új Nemzetőrök !

Nem vagyok teljesen biztos, hogy mikor, de két sebesült orosz katonát is találtak a Práter és Nagytemplom utca sarkán, a fatelepen. A Futó utcai harcok túlélői voltak. A nép két kerékpárra segítette a katonákat, és végigtolták őket a Nagytemplom utcán az Üllői út irányában. A sokaság követte, mindenki segíteni akart a biciklik tolásában. A Kilián laktanya volt a cél, hogy ott a magyar katonáknak és a felkelőknek adják át a két kopasz fiatal „hadifoglyot”. Mindenki büszke volt az emberséges bánásmódra.

Faluról élelmiszert hoztak a gazdák és osztogatták az utcán. Ilyet sem tapasztaltam azelőtt.

Végre apám is hazajött. Megmutatta új nemzetőr-igazolványát. Érdekes történeteket mesélt a főosztályon

lejátszódott eseményekről. Sok szerencsétlen polgári sebesültet kezelt – utcai járókelőket, a sorban állás áldozatait stb.

Kopácsi Sándor rendőrfőparancsnok állást foglalt a felkelők mellett. Ez, a rendőrök és ÁVH-sok közötti belső konfliktust hozott létre az épületben.

A felső két emelet az ÁVH-soké volt. A rendőrség vezetői attól tartottak, hogy puccsot kísérelnek meg. Hogy ezt megelőzzék, kerekas géppuskákat helyeztek el minden emeleten, a lépcsőház irányába becélózva. Az őrség 24 órán keresztül vigyázott. A rendőrök éjszaka készenlétben, asztalokon, fegyveresen aludtak. Csak napokkal később jöttek rá, hogy az ÁVH-sok otthagyták egyenruháikat és elpárologtak az épületből.

Apámmal lementünk a Futó utcai roncsok közé. Alaposan végignéztünk mindent.

Apám azt ajánlotta, menjünk át Budára az asszisztensének lakásába pár napra, mert a Corvin-köz esetleg megint harcterré válhat. Kocsit szerzett, abba szálltunk be mindannyian. Ő elöl, a vezető mellett ült. Nemzetőr igazolványa átsegített az ellenőrző pontokon.

A csaták után ekkor láttam az Üllői út és Nagykörút sarkát először. Felismerhetetlen volt. A felrobbant tankok, roncsok, romok, megcsonkított épületek hihetetlenül heves csatákról tanúskodtak. Orosz halottak feküdtek mindenhol. Szörnyű látvány volt.

Különleges érzés volt a nemzetőrök által igazoltatva lenni. Ezek nem az elnyomókat képviselik, hanem a népet! A szabad magyar népet! Végre!

Kevesebb, mint egy hetet töltöttünk Budán.

Mire visszatértünk a Józsefvárosba, a halottakat már nem láttam. A romokat annál inkább. Viszont béke volt, új magyar kormány vezette az országot és reménykedtünk, hogy minden jó irányban halad ezentúl.

Sajnos a jó híreket rosszak váltották fel.

Apám teljesen fel volt háborodva Eisenhower Titónak küldött táviratának szövegen, amit a Szabad Európa Rádióban olvastak fel. Szerinte ezzel „mindennek vége van”. Eisenhower semmitmondó szövege szinte akcióra készítette a szovjeteket az új szabad Magyar kormány ellen.

November harmadikán első alkalommal aludtunk papír-ablakos lakásunkban a harcok óta. A kis bőröndöket, csomagokat azért az előszobában tartottuk az ajtónál. Mit lehet tudni?

Nov. 4. Vasárnap

Másnap szürkületkor hatalmas dörrenésre ébredtünk. A ház szinte megremegett. Apám azonnal utasított, öltözni és a pincébe! A robbanások ismétlődtek. Percek alatt lent voltunk.

Nemsokára minden lakó itt volt. Ijedtség, félelem uralkodott, a lakók izgatottan beszélgettek. A lépcső alatti kis központi helyiségben padokra gyűltek a gyerekek, és én meséltem nekik. A robbanások egyre gyakoribbá váltak. A háborút járt tapasztaltak azt mondták, nehéztűzéréség.

B. bácsi is a pincében volt. Egyszer két fiatal felkelő jött le a pincébe néhány percre. Kértek valamit? Nem tudom. A lakók már csak saját biztonságukkal törődtek.

Ahogy növekedett a robbanások száma, úgy csendesedett el mindenki. Voltak, akik a rózsafüzért morzsolták. Meséimet abba kellett hagynom, mert már minden szavamba beledördültek a hatalmas robbanások. Apám a folyosó egyik védett sarkába helyezte a családot.

Hallatszott a cserepek hullása. Néha fémes hangot véltünk hallani a becsapódások zajában. És hullott a rom. A por és a gránátok füstje betöltötte a pincét.

Egyik-másik lakó sápadt volt. Egy-kettőnek remegett az arca. Senki sem beszélt. Imádkoztunk.

Több órás nehéztűzéréségi pergőtűzön estünk át.

A robbanások száma lassan ritkult. A hernyótalpak csikorgása és kipufogógázok felhői töltötték be a pince folyosóját. Ez így ment órákig.

Egyszer csak oroszok jöttek az udvarba és két orosz katona lemerészkedett a pincébe. Látna a lakókat, lassan kicurikkoltak a pincéből és az udvaron át a házból. Egy házbeli, valamilyen egyenruhás lakó rokona, szinte örült, hogy láthatja őket.

Valaki elővett egy rádiót. Most már hallani lehetett a segélykiáltás minden kétségbe ejtő szavát. Az emberek az ENSZ csapatokról kezdtek beszélni. Hamarosan kell, hogy jöjjenek! Apám csak annyit mondott: „Ne hidd el, nem jönnek. Senki sem fog jönni”. Mintha villám sújtott volna, mert tudtam, hogy a kommunisták visszajönnek.

November negyedikén ismét a pincében háltunk. És még néhány napig. Ötödike után nem hallottunk lövöldözést. Tudtuk, ezzel vége az ellenállásnak és napsugaras szabadságunknak.

Utóhang

Amikor felmentünk a lakásunkba, hogy a papírok nélküli ablakkereteken át kinézzünk, szovjet tankok álltak a Nagytemplom utca és Práter utca sarkán. Szintúgy a legtöbb sarkon. Hetekig.

A Tömő utcában, közel a Nagytemplomhoz, akkora bombakráter keletkezett, hogy szennycsatorna csordogált a mélyében. Ennek repülőből kellett jönnie.

A megmentett ablakokat lassan visszatettük a keretekbe. Tudtuk, hogy sötét idők jönnek. A hírek szomorúak voltak. Magyarok tízezrei érkeztek Ausztriába. Üzeneteiket közvetítette a Szabad Európa. Apám az ország elvéréseiről beszélt.

Anyám, testvéreimmel születésnapján, december 10-én lépte át a határt. Az volt a terv, hogy majd utánuk megyünk, ha megérkeztek anyám Amerikában élő nővérehez és hűgához.

Valahol, úgy a legmélyebben azt sejtettem, ebből nem lesz semmi.

Valamikor volt még egy meghirdetett csendes tüntetés. Senki sem volt az utcákon. Senki. Órákig. Ez volt az utolsó sóhaj, amit az egységes nemzet kiadott.

Statárium volt és kijárási tilalom. Unokatestvéreimet is letartóztatták. Valamikor egy sztrájk is volt.

A kapualjban fekvő, fel nem robbant hatalmas aknát és az utcai roncsokat eltisztították.

Másik iskolába osztották be a Práterosokat. Elégettük orosz tankönyveinket. Svéd reggelit kaptunk. Kakaót és valami csodálatosan finom kalácsot a legfinomabb húskonzervvel.

Tavasszal apám nyugdíját kérvényezte. Sikeres volt.

A MUK (Márciusban Újra Kezdjük) idején lesipuskásokkal tele volt minden tető. Feleslegesen. Addigra Kádár már vezényelte az „új hazafiasságot” és az „ellenforradalom” elleni küzdelmet.

T. Zoli bácsit, apám barátját, kidobták állásából, mert a dolgozók a munkástanácsba választották. Idős volt. Más állást nem kapott. Nyomorgott még nyugdíj után is.

A forradalom után menetem első gimnáziumba. Ismerősöm, egy Antal nevű srác öngyilkos lett. Isten nyugosztalja.

Létrejött a KISZ. A Kommunista Ifjúsági Szövetség. Osztályunkból csak ketten léptek be. Az egyik igazi vonalas, Komszomolban hívó család sarja. A másik most filmes Amerikában.

B. Zoltánt, egy fiatal papot, kémkedésért csukták le '58-ban, mert újságból kivágott cikkeket küldött barátjának Rómába. A fiatalokkal való foglalkozás életveszélyessé vált mindenkinek, aki nem a KISZ-nek dolgozott. A legsötétebb időket éltük.

Harmadikban egyre többen léptek be a KISZ-be. Egyik osztálytársam, aki sokat vacillált azon, hogy mit tegyen, végül is belépett. Később öngyilkos lett. Isten nyugosztalja.

Érettségire már csak ketten maradtunk „párton kívüliek”. Érettségi után, szétszéledés előtt még néhányan ígértük egymásnak, hogy nem felejtkezünk el hazánk szerencsétlen sorsáról, az elvesztett területekről és a szabadságról.

Ezután a családon és az előbb említett baráti körön kívül senki sem beszélt '56-ról, politikáról, magyar sorsról. Kádár a „gulyáskommunizmus” tervein dolgozott, végig erősködve az „ellenforradalom” elleni harcon és annak „bűnein”. Egymás között már csak anyagiakról beszéltek az emberek. Vagy sportról.

A Rákosi-féle gumibotos hittérítést egy sokkal veszedelmesebb, nyilvános „gyónáson”, ill. „bűnbánaton” alapuló öncenzúrázó enyhülés helyettesítette fokozatosan. A népnek egy teljes, állandó, mindenre kiterjedő agymosáson és politikai kábítószer-kúrán kellett átesnie. Évtizedekig. E kúrát az életszínvonal javulással támasztotta alá Kádár. Kölcsönökből.

A szisztematikus hazugságokkal, vagy a még rosszabb, fél-igazságokkal a nemzet lelkének abszolút korrupcióját érték el. Magyarjaink abortusszal biztosították, hogy lesz új hűtőszekrény vagy Trabant.

Balkanizálódás – kívül és belül. Hálát kellett éreznünk, hogy ha valami kis engedményt adott a kormány, a köszönjük, hogy nem ütnek elve alapján. Kádár propagandája abszolút volt.

1956 hősi forradalma az ország lakossága számára többé nem létezett. Egyetemi éveim alatt egy szót sem hallottam senkitől ilyen témáról. Lassan hamis történelmet írtak róla, amivel szintén nem törődött senki. Miért emlékezzen a nemzet egy ilyen fájó sebre? Sajnos, volt már abból elég. A minden áron feledni akarás korszakát éltük.

1963-ban B. Zoltánt, a fiatal papot kiengedték. Fehér hajjal.

1964-ben a csodával határos módon turista útlevelet kaptam a New York-i Világkiállításra és anyámhoz. Apám 1977 nyarán jobblétre szenderült. Talán háromszázan voltak a temetésén. Isten áldja porait!

Ő mondott valamit, még a pergőtűz alatt, ami évtizedekig rezonált bennem:

„Magyarország beírta nevét a történelembe.”

A NATO-ba való felvétel ünnepén Washingtonban, Bonior amerikai képviselő így nyilatkozott:

„We remember the heroic young freedom fighters of Budapest.”

A magyar fiatalok nem áldozták fel életüket ok nélkül. Adj a Isten, hogy ez így is legyen!

ISTEN ÁLDJA ÖNFELÁLDOZÁSUKAT!

Koller Levente

1943-ban született Budapesten. A Práter utcai iskolába járt, 1956-ban nyolcadik osztályos volt. A forradalmi napokat családjával a Práter utcai lakásukban töltötte. 1957-ben édesanyja Levente két testvérével megérkezett az Egyesült Államokban élő nővéréhez. A Vörösmarty Gimnázium befejezése után az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen folytatta tanulmányait. 1964 óta Koller Levente is az Egyesült Államokban él. Két évig szolgált sorozott katonaként az amerikai hadseregben. Szakmai tanulmányait a New York Egyetemen folytatta. Egész pályafutása alatt műanyag kutatóként dolgozott. Laboratórium vezető volt, valamint igazgatósági tagja volt a Műanyagkutatók Társaságának és az Anyagok Megmunkálási Módszereit Fejlesztő Társaságnak. Technikai szakkönyvek fejezetei és néhány amerikai szabadalom viseli nevét. 2003-as nyugdíjba vonulása óta újabb szabadalmi beadványokon dolgozik. Jelenleg a Magyar Baráti Közösség Tanácsosa.